

Privatno kopiranje u Hrvatskoj

Daniel Antal, CEEMID

2019-05-02

Sažetak studije

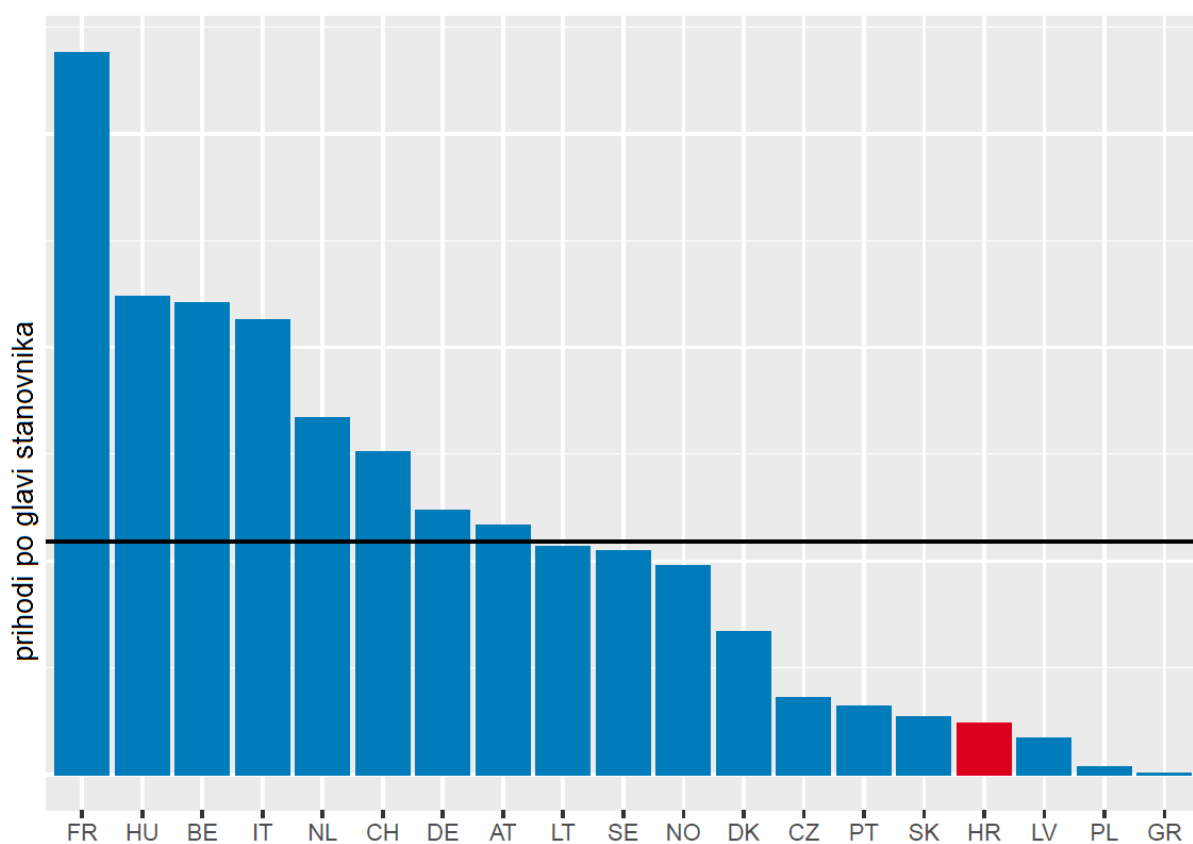
Privatno kopiranje, ili kopiranje za privatno korištenje, znači da osoba smije besplatno kopirati glazbu ili filmove za privatnu uporabu, a da pritom ne mora platiti autorsku naknadu niti strahovati od progona. Privatno kopiranje, kao izuzetak od zakonskih propisa o autorskim i srodnim pravima omogućeno je međunarodnim, europskim i hrvatskim propisima pod uvjetom da korisnici osiguraju primjerenu naknadu autorima kopiranih djela kroz mehanizam naknade za privatno kopiranje prilikom kupnje uređaja s mogućnošću kopiranja, te praznih nosača zvuka i slike. Mogućnost privatnog kopiranja u gotovo svim zakonodavstvima Europe i razvijenog svijeta, a koju su prihvatile i zemlje u razvoju, omogućuje svima pristup zabavnim i kulturnim sadržajima uz vrlo nisku naknadu. Također čini privlačnim korištenje računala, pametnih telefona, tableta i dodatne opreme svim dobnim skupinama, te time stvara priliku za veliki rast tehnološkog sektora.

Preduvjet za ovaj vrlo povoljan režim svakako je stvaranje funkcionalnog sustava naknada za privatno kopiranje, koji mjeri koristi mogućnosti privatnog kopiranja za potrošače te ih stavlja u ravnotežu s imovinskom štetom nastalom autorima, te naplaćuje naknadu od korisnika i raspodjeljuje je autorima. S obzirom na činjenicu da su europski sustavi privatnog kopiranja stariji od 50 godina, prošli su dosad mnoge izmjene nužne zbog zakonskih, pravnih i tehnoloških promjena.

U Hrvatskoj, HDS kroz jedinstveni sustav prikuplja naknade za privatno kopiranje u ime raznih nositelja autorskih prava: glazbenih, književnih, audiovizualnih. Sustav koji je trenutno na snazi uveden je 2003., davno prije pristupanja Hrvatske Europskoj uniji i njenom jedinstvenom tržištu, i to u vrijeme kad su najkorišteniji uređaji i mediji, kao npr mp3 playeri, pametni telefoni i tableti još bili u povojima i nedostupni većini potrošača. **U Hrvatskoj, naknada za privatno kopiranje na raznim nosačima zvuka, kao praznim DVD-ima, flash drive-ovima, vanjskim hard drive-ovima, manja je 70-95% nego u ostalim europskim zemljama.** S obzirom na to da je napuniti prazne nosače zvuka i slike gotovo besplatno, hrvatska kućanstva kopiraju glazbu i filmove u

vrijednosti većoj od 8 milijardi kuna godišnje. Korist koju imaju kućanstva od privatnog kopiranja znatno se povećala, posebice otkad je kopiranje postalo jeftinije, jednostavnije i brže, i to do te mjere da je gotovo preuzelo prevlast nad izravnom prodajom glazbenih i filmskih sadržaja. Da bi se održala nužna ravnoteža između koristi potrošača i naknade nositeljima prava, potrebna je temeljita revizija i uvođenje znatnih promjena u sustavu privatnog kopiranja.

U 2017. naknada za privatno kopiranje u Hrvatskoj iznosila je 8.739.763,85 HRK ili 1.163.185,16 €.

Izvor: WIPO/de Thuiskopie, 2017

Slika 1 Usporedba naknada za privatno kopiranje u Europi

Dohodak po glavi stanovnika od naknada za privatno kopiranje u Hrvatskoj gotovo je 79% niži od EU prosjeka. Razlog tome može se naći u iznimno niskoj stopi naknade, kao i u proširenom i razvijenom crnom tržištu.

Kako bi se moglo uspostaviti održivo tržište koje bi primjerenim naknadama obeštetilo nositelje prava za korištenje privatno kopirane glazbe i filmova, potrebne su više naknade koje bi ujedno smanjile motivaciju da se sav mogući sadržaj kopira gotovo besplatno. Ovo ne znači da nositelji prava trebaju dobiti milijarde kuna naknade, ali povećanje stope naknade jest nužno, a time će posljedično doći i do povećanja naknade nositeljima prava.

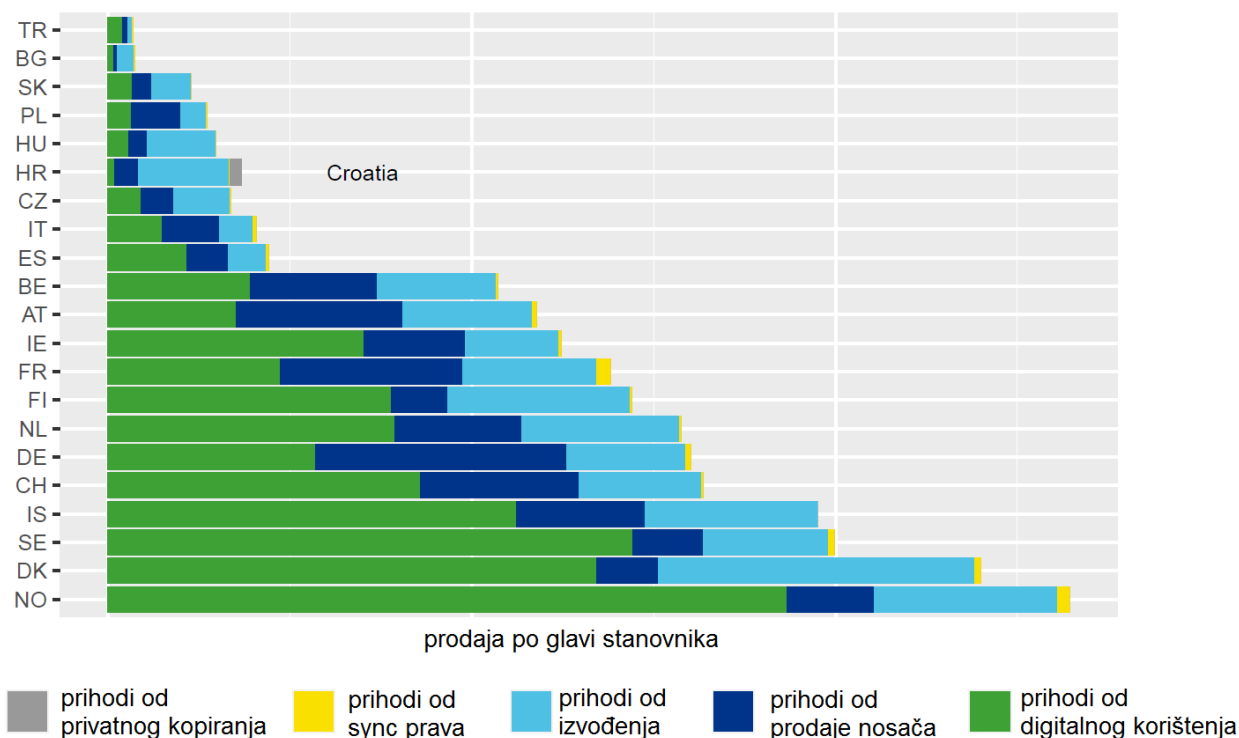
Zakonodavstvo EU nalaže da se sustavom za privatno kopiranje uspostave pravičan i uravnotežen odnos između koristi za potrošače i štete nastale privatnim kopiranjem autorima, kreativcima i umjetnicima.

Temeljeno na različitim anketama i ispitivanjima, nacionalno reprezentativnim u Hrvatskoj te zatim uspoređenim s drugim državama, kao i na iscrpnoj analizi tehnoloških promjena te uvjetima prodaje, **dolazi se do zaključka da je ukupna vrijednost koristi potrošača od privatnog kopiranja glazbenih i audiovizualnih djela otprilike 128 milijuna kuna.** Vjerodostojan argument za uravnoteženje koristi i interesa i potrošača i nositelja prava bilo bi podijeliti korist napola, što bi značilo i dalje veliku korist potrošačima, ali bi također povećalo korist i za nositelje prava. To bi bilo vrlo povoljno rješenje kojim bi gotovo 40% stanovništva Hrvatske imalo gotovo neograničen pristup glazbi i filmu, ali trenutni sustav naknada za privatno kopiranje ne ostvaruje toliki prihod.

U studiji se za cilj postavlja doseći stopu naknade od 33 do 50% spomenutog iznosa, što bi bilo od 42 do 64 milijuna kuna. Razlog tome je u teškom razlučivanju između onog što zasigurno potpada pod iznimku privatnog kopiranja prema regulativi EU, i onih nezakonito kopiranih djela koja su potencijalno predmet kaznenog progona i tužbi za naknadu štete. Smatramo da, kad bi hrvatska država omogućila prikupljanje otprilike 42-64 milijuna kuna naknade (kombinirano za glazbu i film), nositelji prava ne bi imali potrebu kolektivno tražiti naknadu štete za kopirana djela koja potpadaju pod iznimku privatnog kopiranja, već samo individualno, u očitim izdvojenim nezakonitim slučajevima. Kako se vidi na sljedećem slikovnom prikazu, ovaj iznos samo bi marginalno poboljšao poziciju hrvatske glazbene i AV industrije u odnosu na

inozemstvo, što bi se na povoljan način odrazilo i na prihod glazbenih i audiovizualnih autora.

Učinak predloženih mjera na hrvatsku glazbenu i AV industriju

Slika 2 Učinak predloženih promjena na položaj hrvatske glazbene i AV industrije u međunarodnom okruženju

Iznos je znatno niži od onih naknada koje se prikupljaju od potrošača zapadne Europe. Stanovnici Hrvatske imaju niži kućni budžet od prosjeka EU te je stoga manji postotak navedenog kućnog budžeta namijenjen kulturi i zabavnim sadržajima. Troše manje na uređaje i prazne medije te nažalost manje i za kupnju glazbe i filmova, dok znatno više kućnog budžeta izdvajaju za troškove stanovanja, hranu i ostale potrepštine. Ovo predstavlja veliki izazov, kako za tehnološki sektor kao ponuđača zabavne opreme i uređaja, tako i za kulturne i kreativne industrije kao izvor sadržaja za stanovnike Hrvatske, koji nemaju manju potrebu od ostalih za glazbom, filmom, rekreacijom i plesom, ali si ih manje mogu priuštiti.

U ovoj studiji postavljamo tezu kako su kulturna i opća dobrobit koja proizlazi iz sustava privatnog kopiranja od iznimne važnosti za dobru kvalitetu života i blagostanje svih dobnih skupina u Hrvatskoj, a pogotovo za mlade, te da sustav svakako treba održati i unaprijediti. Nadalje, prednosti koje od sustava privatnog kopiranja može imati i tehnološki sektor također su velike, s obzirom da se kroz njihove proizvode u velikoj većini koriste neovlaštene kopije glazbenih djela i filmova, što je vidljivo u činjenici da samo mali dio stanovništva plaća za preuzimanja glazbe i filma, ili je pretplaćen na servise poput Spotifya, Deezer ili Netflix.

U posljednjem je desetljeću zbog olakšanog kopiranja glazbe i filma došlo do pojačanih prijepora između tehnološkog sektora i kreativnih industrija, i u mnogim su zemljama ti sporovi riješeni na način da su se značajno povisile naknade za privatno kopiranje. Mišljenja smo kako bi i hrvatski korisnici privatnog kopiranja, kao i nositelji prava, mogli mnogo naučiti iz tih sporova, te izbjeći dugotrajne, skupe i nepredvidive sudske sporove koji mogu rezultirati i retroaktivnom naplatom naknade i za više godina unatrag. Nadamo se kako će ova studija pomoći u otvaranju pregovora i modernizaciji hrvatskog sustava privatnog kopiranja bez konflikata.

U prvom se poglavlju obrađuju navike hrvatskih potrošača po pitanju konzumacije glazbenih sadržaja, te koja je uloga i korist koja proizlazi iz sustava privatnog kopiranja za hrvatskog potrošača.

Drugo se poglavlje okreće hrvatskim glazbenicima, prikazujući kako zarađuju za život, te kakva bi naknada bila potrebna da im se kompenzira prihod koji su zbog privatnog kopiranja izgubili. Ove podatke trebalo bi redovito obnavljati, po mogućnosti jednom godišnje ili čak kvartalno, u obimu koji smatraju potrebnim i korisnici i nositelji prava.

Treće poglavlje bavi se tehnološkim i pravnim izmjenama u sustavu privatnog kopiranja od 1960-ih do danas. Potreban je kratak povijesni uvod, jer neki elementi sadašnjeg sustava još uvijek počivaju na temeljima na kojima je sustav originalno postavljen, za analogne uređaje i nosače zvuka i slike, te nužno moraju biti izmijenjeni i modernizirani za primjenu na digitalne uređaje gdje je svojstvo kopiranja funkcija nominalnog kapaciteta pohrane, brzine obrade i kompresije u stvarnom vremenu, te ulazno/izlazne brzine. Nadalje, suvremeni uređaji i nosači zvuka i slike nisu

specijalizirani isključivo za kopiranje za privatnu uporabu te se naveliko koriste za sadržaje koji ne podliježu autorskom pravu, odnosno licenciranim i nelicenciranim korištenjima istovremeno.

U četvrtom poglavlju predstavljeni su neki praktični elementi učinkovitih sustava, te se daje pregled važnih pouka koje se mogu izvući iz pravnih debata i sporova u proteklom desetljeću. Hrvatska je postala članica EU, te je time europska sudska praksa pravno obvezujuća za sudionike u pregovorima o naknadi za privatno kopiranje, te za hrvatske sudove i vlast koja bi mogla biti pozvana u rješavanje eventualnih sporova.

U petom se poglavlju prikazuju 3 različita modela izračuna za primjerene iznose naknade za besplatno korištenje glazbe i audiovizualnih sadržaja u Hrvatskoj. Korist za potrošače od legalnog kopiranja za privatnu upotrebu, kao i od ilegalnog kopiranja iznosi otprilike 115-128 milijuna kuna, ovisno koji model izračuna je uzet u obzir. Prema navedenim modelima izračuna, studija dokazuje kako bi se danas na ime uređaja za kopiranje i praznih nosača zvuka i slike trebalo prikupljati 42-64 milijuna kuna. Time bi se udovoljilo zahtjevu i ciljevima politike tržišnog natjecanja da se veliki dio koristi ostavi i dalje potrošaču. Ovaj iznos trebalo bi omogućiti kroz stopu naknade i tarife koje mogu prikupiti takav iznos. Tarife bi eventualno mogle biti i niže, pod uvjetom da su platitelji i primatelji naknade u stanju razviti učinkovit sustav naplate te učinkovit sustav nadzora tržišta koji bi identificirao nezakonitu prodaju u Hrvatskoj. Ako nadzor tržišta nije moguće ojačati, potrebno je uvesti više stope naknade.

Također, u studiji je pokazano da hrvatska kućanstva plaćaju samo djelić naknada za privatno kopiranje u usporedbi s prosjekom EU.

Idealan trenutak za promjene u Hrvatskoj je upravo sada, kad nova EU direktiva o autorskom pravu traži rješenja i za druge tehnološke izazove, kao nelicencirano korištenje glazbe i AV sadržaja na medijskim platformama poput YouTube-a i Facebook-a.

Prijenos vrijednosti medijskim i tehnološkim platformama i tvrtkama koji mjerimo u ovoj studiji (prema podacima za 2017. za glazbu i film) iznosio je otprilike 73 milijuna kuna, već tada više od polovine vrijednosti privatnog kopiranja. Ovaj iznos odnosi se na procijenjenu vrijednost neautoriziranog korištenja glazbe na spomenutim medijskim

platformama, što narušava kako autorizirana korištenja na radiju, televiziji, mehaničkoj reprodukciji, tako i vrijednost naknade za privatno kopiranje. Novi zakonodavni okvir trebao bi omogućiti stvaranje ravnopravnih uvjeta na terenu za YouTube i TV postaje, te istovremeno omogućiti dijeljenje koristi od privatnog kopiranja između nositelja prava i potrošača u omjeru 1:2.

Detalji metodologija primijenjenih u studiji, presjek europske sudske prakse, pregled dodatne stručne literature koja inicijalno nije namijenjena općem čitateljstvu ove studije nalaze se u Aneksu.